

Dénes irányításával (előkészületben).

(31) Ilyen alapozó tanulmánynak tekinthető a LIASZ-programmal kapcsolatos kutatások nyomán született kötet, majd az OTKA alapozó kutatása a rendszerváltást megelőzően a területi munkanélküliséggel kapcsolatban, amely elsődlegesen a művelődési házak rendszerében kívánta az átképzési rendszert kialakítani. (KOLTAI Dénes – KRISZTIÁN Béla: *Baranya megyei és lokális munkanélküliség-kezelés a művelődési intézmények bevonásával a Baranya megyei bányászat összefüggéseiben*. Pécs, 1986/87.)

(32) *Tájékoztató a Felnőttképzési és Közművelődési Tanszék szakjairól*. JPTE, Pécs, 1997. 48–53. old.

(33) BARAKONYI Károly – LORANGE, Peter: *Stratégiai management*. KJK, Bp, 1995. CSATH Magdolna: *Stratégiai tervezés és vezetés*. Leadership, Sopron–Bp, 1995. VARSÁNYI Judit: *Stratégiai pozíciómátrix és szerepe a marketingakciók megfogalmazásában*. Marketing, 1988/1–2. sz.

(34) BARAKONYI Károly: *Stratégia 2000. A Janus Pannonius Tudományegyetem stratégiai terve 2000-ig*. JPTE, Pécs, 1995. szept.

(35) A jövő humán erőforrás-menedzsmentje: a gazdasági szemlélet. (JOST, P. J.: *Flexible Arbeitszeitverkürzung: Möglichkeiten und Grenzen aus Sicht der Unternehmen*. Zeitschrift Führung und Organisation, 1999/4. sz. 202–206. old. Humánpolitikai Szemle, 1999/11. sz. 75–85. old.

(36) PORTER, Michael: *Competitive Advantage*. The Free Press, 1985. PORTER, M.: *Versemsztratégiák*. Akadémiai Kiadó, Bp, 1993. SALAMONNÉ HUSZTY Anna: *Jövőkép, misszió, stratégia*. BKE. Vezetőképző Intézet, 1995. Utalunk itt a hazai vállalatok belső képzéseinek stratégiai szerepére, vö. például a GE képzései, 22. jegyzet.

(37) HIDY Péter – KOLTAI Dénes – KRISZTIÁN Béla: *Felnőtt tanulócsoportok aktivitásának alakulása*. Kézirat, 1998.

(38) A személyügyi/humán szervező képzés kezdetén a Munkaügyi Minisztérium munkaügyi szolgálatából érkezettek egyik felvételi kritériuma volt a munkaügyi, személyzeti meg szociálpolitikai tanulmányi végzettség. Az oktatók közül számosan gyakorlati szakemberek, az egyetemi oktatók gazdasági,

ipari és egyéb területeken végeznek kutatómunkát, szakértői tevékenységet.

(39) PÉNZES István – KRISZTIÁN Béla: *Személyügyi kompendium*. Szekszárd–Pécs, 1999. Kézirat.

(40) A karrier és az egyéni életút karrierszerző alakítása, az „én”-fejlesztés kérdései, a személyügyi munka asztrológiai vagy grafológiai kapcsolata, a tranzakció-analízis stb.

(41) Ilyenek például az alkalmazott pszichológia (vö. például GARAI László: *Emberi potenciál, mint tőke. Bevezetés a gazdaságpszichológiába*. AULA, Bp, 1998.), a szociológia eredményei a gazdaságban (például LENGYEL György – SZÁNTÓ Zoltán (szerk.): *A gazdasági élet szociológiája*. AULA, Bp, 1996.), a szervezettefejlesztéssel, stratégiával foglalkozó elemek, (vö. például VARSÁNYI Judit: *Üzleti stratégia – üzleti tervezés*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp, 1996.), a minőségmenedzsment és informatika körei

(42) Az adatbázisokkal történő munka, az információmenedzsment vagy a reengineering kérdései. vö., például CHAMPY, J.: *Reengineering Management*. Harper Business, 1995. KOLBE Tamás: *Információtechnológia az Emberi Erőforrás Menedzsment területén*. In: *Személyzeti/emberi erőforrás menedzsment kézikönyv*. (főszerk: POÓR József – KAROLINY Mártonné. KJK, Bp, 1999. 375–400. old. DOBAY Péter: *Információmenedzsment*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp, 1998.

(43) KÖVÁRI György: *Az emberi erőforrás-gazdálkodás távlatai az ezredforduló küszöbén*. Vezetéstudomány 1999/12. sz. 15–21. old.

(44) POÓR József – KAROLINY Mártonné (főszerk.): *Személyzeti/emberi erőforrás menedzsment kézikönyv*. KJK, Bp, 1999. (egyes fejezetek)

(45) A tudástőke értékelésére nyújt további tájékozódást például VARSÁNYI Judit *Tudásipari stratégiák* című műve (Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp, 1998). 118. és köv. old.

(46) Mindezek jórészt a Személyügyi technikák, a Humán fejlesztés című tantárgyakban jelennek meg.

Krisztián Béla

Könyvtárszoba a hálózaton

A Szegedi Egyetemi Könyvtár régi könyveinek feldolgozása Corvina-rendszerben

Több ígéretes jel utal arra, hogy a könyvtárhasználat ismét iskolában elsajátítandó és elsajátítható képességgé kezd válni. A Szegedi Egyetemi Könyvtár Tájékoztató Szolgálatának munkatársait egyre gyakrabban kéri – akár osztályki-

ránduláson a városban járva – középiskolai tanárok, hogy ismertessék meg tanítványikkal az intézmény egy-egy részét, érdekesebb gyűjteményeit. A Régi Könyvek Tára adott már helyet és segítséget a reformkor Magyarországnak nyomtatott forrásait

bemutató történelemórának is. A nagykönyvtárak után már az oktatási intézményekben is egyre több helyen áll könyvtáros és olvasó rendelkezésére számítógépes rendszer és válik természetessé, hogy a kereséseket webes felületeken végezzük. A könyvek feldolgozása természetesen továbbra is a már bevált szabályok szerint történik, a könyvtárosnak azonban hozzá kell szoknia ahhoz, hogy munkájának szempontjait kiszélesítse, és a távoli érdeklődő kérdéseire a bibliográfiai adaton túl is válaszokat tudjon adni.

A Szegedi Egyetemi Könyvtár régi-könyv-gyűjteménye nem tartozik a legnagyobbak közé: körülbelül 12–13 ezer kötetnyi: néhány (14 kötet) ősnymtatvány, 386 kötet antikva (16. században nyomtatott könyv), csaknem 550 kötet az RMK körébe tartozó, 1700 előtt megjelent nyomtatvány, kb. 1000 kötet az úgynevezett barokk (a 17. században, nem Magyarországon nyomtatott) anyag, a többi az 1850-es korszakkal kapcsolatos gyűjtött hungaricumok körébe tartozik.

A gyűjteményben való eligazodást a helyszínen található katalógus segíti, amely szerzői betűrendben tartalmazza minden mű címlapfotóját. E katalógusba minden újonnan hozzánk kerülő kötet azonnal bekerül.

A feldolgozást egységként végezzük, s az így elkészült „rész-katalógusokat” nyomtatott formában is közrebocsátjuk. Három kötetben jelent meg az egykori szegedi gyűjtemények államosítása után hozzánk került könyvek leírása: a piarista, valamint a felső- és alsóvárosi ferences anyag. Elkészült az RMK körébe tartozó kötetek, valamint az antikvák leírását tartalmazó nyomtatott katalógus is. (1) Pillanatnyilag a 17. századi nem-magyarországi, valamint a magyar reformkori nyomtatványok feldolgozása folyik. Mindez azt jelenti, hogy a gyűjtemény több mint egyharmadának, csaknem ötezer kötetnek a címléírása már elkészült, és az Egyetemi Könyvtár katalógusában, hálózaton is elérhető.

A feldolgozás a gyűjtemény kialakítása óta számítógéppel történik, korábban BRS-alapú adatbázisban, néhány éve (1995 óta)

pedig az eredetileg Voyager, immár Corvina névre hallgató integrált könyvtári rendszerben.

A Corvina

A rendszer eredetileg Unix operációs rendszerben működik, amely egy 1970 óta létező, nagyon népszerű, többfeladatos és többfelhasználós, nyílt szabványokat használó operációs rendszer (az Interneten a szervergépek nagy része valamilyen Unix-változatot futtat), és amelyet az tesz nagyon vonzóvá, hogy a „végpontokon”, vagyis az egyes számítógépeken igen kis helyet igényel az a program, amelynek segítségével ez az egyébként egy központi szerveren futtatott és beállított rendszer működtethető. Ennek köszönhetően a feldolgozó munka egymástól távol lévő, Corvinát használó könyvtárak közös adatbázisának rekordjait felhasználva és azokat kiegészítve történhet, de elképzelhető az is, hogy a könyvtár kölcsönzőjében esetleg előálló hiba esetén a kölcsönzést egyszerűen egy teremmel arrébb, egy vagy több másik gép segítségével, de minimális átalakítás és beállítás után akár egy földrajzilag távol eső könyvtárban is – hála a nagysebességű kábelnek – bármelyik gépen folytatni lehet. Bármilyen környezetben használható, amit a pár évvel ezelőtt kifejlesztett Java-alapú megvalósíthatóság garantál.

A Corvina kiegészítéseként néhány éve kifejlesztették a Web-alapú keresőfelületet, amely bármilyen böngésző használatával lehetővé teszi az egyes adatbázisokban a visszakeresést, vagyis gyakorlatilag a világ bármely pontjáról használhatóvá teszi a katalógusokat. Kísérleti stádiumban, de már működik az a közös lekérdező felület, amely lehetőséget ad az összes Corvina-adatbázis együttes lekérdezésére. Ez pillanatnyilag két universitas (Szeged és Debrecen) teljes könyvtári hálózatát, valamint nyolc más felsőoktatási intézmény és három közművelődési könyvtár rendszerét szolgáltatja.

A Corvina-rendszer alapegysége a MARC-formátumú rekord. Ez fogja össze

az egymástól elkülönített, ám egymással mégis összefüggő egészet alkotó, az egyes könyvtári munkafolyamatokat ellátó ún. modulokat. Ahogyan szinte minden integrált könyvtári rendszer, ez is öt nagy területre bontja fel a könyvtári munkát, ezek a beszerzés/gyarapítás, a katalogizálás, a folyóirat-kezelés, a számítógépes katalógus (OPAC) és a kölcsönzés.

A katalógus-modul

A címleírás filozófiája, hogy ugyanazon mű azonos kiadásának összes példánya egy rekordba kerüljön. Régi könyveket feldolgozó könyvtárosok, akiknek természetesen feladatuk egy-egy példány azonosítása is, ettől az imént ismertetett szabálytól szoktak elkedvetlenedni, és visszatérni az írógéphez, vagy legalábbis egy, ezeket a dokumentumokat valami módon külön kezelő adatbázishoz.

A katalógus természetesen más műfaj, mint a betűhív bibliográfia, feladata egy gyűjtemény állományának feltárása. Az alapvető kérdés, amelyre válaszolnia kell: megvan-e egy mű valamely kiadása a könyvtárban, vagy nincs. De az erre a kérdésre adott válasznak legalábbis biztos kiindulópontként kell szolgálnia a bibliográfiai azonosításhoz.

A számítógéppel történő címleírási szabvány alapjául szolgáló ISBD-nek a hetvenes évek közepén készült el az a változata, amely a régi könyvek leírásának szabályait tartalmazza. Ez megfogalmazza azt is, hogy ezen dokumentumok feldolgozása során milyen különleges szempontokat kell figyelembe venni: „a régi könyveket a legtöbb gyűjteményben tárgyi dokumentumként kezelik, amelyeket úgy kell leírni, hogy az összehasonlítás alkalmával ugyanannak a műnek egyéb példányaitól és más kiadásaitól világosan megkülönböztethetőek legyenek”.

Amikor egy régi könyves gyűjtemény feldolgozásának mikéntjét eldöntik, természetesen végig kell gondolni, hogy az adott könyvtárban ezeket a könyveket kik, hogyan, milyen gyakorisággal használják, hogyan illeszkedik be a könyvtár állomá-

nyának egészébe az illető különgyűjtemény. A szegedi egyetemen folyó régi magyar irodalmi, művelődéstörténeti, könyvtártudományi és -történeti oktatás miatt ezt az állományt és a hozzá kapcsolódó kézikönyvtárat sokan használják, a régi könyves könyvtárosok képzése pedig részben a gyűjteményben történik. Ezek a tények indokolták többek között azt a döntést, hogy az itt található könyvek feldolgozása gyorsan és a nagy katalógus részeként történjen. A döntést megkönnyítette az a lehetőség, hogy a MARC-formátumú rekordokban helyet lehetett találni az e nyomtatványokra jellemző speciális adatoknak is.

A fontosabb adatsoportok

Cím és szerzőség

A 245-ös mezőben van lehetőség a címlap „rekonstruálására”. A címfelvétel – beleértve a szerző nevét is – betűhíven tükrözi a címlap szedését. Hogy a visszakeresésben ez ne okozzon gondot, a cím egy rövidített változatát modern helyesírással is közölhetjük (a könyvtárlátogató valószínűleg így keres) egységesített címmezőben. Erre olyankor is szükség lehet, ha olyan munka visszakeresését szeretnénk biztosítani, amit nagy valószínűséggel cím alapján keresnek, de nem okvetlenül fogják pontosan tudni a címet. Klasszikus példa erre a Biblia, illetve egyes részeinek különféle kiadásai, fordításai. Lehetőség van arra is, hogy szintén visszakereshető módon rögzítsünk ún. másodlagos, a kötet címlapján esetleg nem szereplő műcímet, vagy a metszetes előzéklap eltérő fogalmazású leírását. A szerző(k) nevét a megfelelő mezőkben egységesíteni kell, és természetesen különféle utalók készítése is lehetséges.

Kiadás, megjelenés

A mű kiadására vonatkozó adatokat szó szerint, betűhíven (szerzőségi közléssel) kell feltüntetni.

Egy almezőn belül található az egységesített, illetve a címlapon szereplő városnév. Azért van erre lehetőség, mert ez egyike azoknak az almezőknek, ahol teljes

szövegű keresés zajlik, így a megfelelően megfogalmazott CCL-nyelvű parancs esetén mindkét módon megtalálhatók az egy helyen kiadott művek. A kiadó, illetve nyomdász feltüntetésére szolgáló almező ugyan szintén ilyen, ezt azonban a régi könyvek leírásakor nem használjuk ki. Azért nem, mert a kiadó, typographus megjelölése a címlapokon időnként meg lehetőségen hosszadalmas, időnként több is van belőlük, esetenként eltérőek a címlap és a kolofon adatai, tehát ez az almező esetenként áttekinthetetlenül válhatna a számos adat, zárójel miatt (ráadásul a MARC-formátum csak egyféle zárójelet enged meg!). Ezért mi itt csak a kötetből vett adatokat, illetve a „*sine typographo*” fordulatot használjuk, és a tulajdonnevek, kiadói és nyomdanevek egységesítését a szerzők között végezzük, a funkció feltüntetésével. A kiadás évét kompromisszumos megoldásként arab számmal jelöljük.

Fizikai jellemzők

Ugyanazon munka különböző kiadásainak azonosításához elengedhetetlen az oldal-, folioszám vagy ívjelzések, valamint a könyv nagyságának – ívrétben való – pontos feltüntetése. A leírásból ki kell derülnie az eredeti teljes példány adatainak csakúgy, mint a kezünkben tartott, esetleg csonkáéinak.

Megjegyzések

Nem csak terjedelmi vagy kiadási adatokkal kapcsolatban lehet szükség egy-egy nyomtatvány specifikumainak feltüntetésére. A kötetekben sokszor találhatók kéziratos possessori vagy tartalmi bejegyzések, máshonnan nem ismert illusztrációk, fontos lehet a kötéstábla vagy az azonosításhoz szükséges bibliográfiai adatok is-

mertetése, a többkötetes művek egy-egy kötetének, esetleg egy-egy mű tartalmának részletes leírása. Mindezekre az előre erre definiált (500-as) mezők valamelyikében kerülhet sor.

Információk a katalógus „mögött”

A fent felsorolt adatsoportok és mezők még a hagyományos katalóguscédulán előforduló információkat tartalmazzak. Van azonban egy olyan mező – definíciója: „elektronikus lelőhely hozzáférés” – amely lehetővé teszi a könyvtárosnak, hogy olyan információkat is hozzáférhetővé tegyen egy-egy művel vagy példánnyal

kapcsolatban, amelyek már nem férnek a katalógus kereteibe. A 856-os mezőben feltüntetett és az OPACban linkként viselkedő elektronikus lelőhelyen gyakorlatilag bármilyen, a hálózaton elérhető információt: szöveget, képet, zenét, további kapcsolódási pontokat összeköthetünk a példányrekorddal.

Régi könyves állományunkat a „Virtuális katalógus” (2)

címet viselő és folyamatosan épülő kiállítás segítségével próbáljuk bejárhatóvá tenni. Ennek egyik része egy nagyon leegyszerűsített, a korai gyűjtemények tartalmi felosztását idéző tárgyszórendszeren alapuló beosztású virtuális könyvtárszoba, ahol egy-egy tudományzakhhoz tartozó néhány kötet található egy-egy „polcon” rövid (természetesen az OPAC-ból elérhető) leírással, címlapjáról, érdekesebb illusztrációiról, possessorbejegyzéseiről készített fotókkal. (3) A kiállítás egy másik „termében” a könyvnyomtatás egy-egy nagyobb korszakát szeretnénk bemutatni a nálunk található példányok segítségével. Ennek első fejezete az ősnomtatványainkat bemu-

Nem csak terjedelmi vagy kiadási adatokkal kapcsolatban lehet szükség egy-egy nyomtatvány specifikumainak feltüntetésére. A kötetekben sokszor találhatók kéziratos possessori vagy tartalmi bejegyzések, máshonnan nem ismert illusztrációk, fontos lehet a kötéstábla vagy az azonosításhoz szükséges bibliográfiai adatok ismertetése, a többkötetes m vek egy-egy kötetének, esetleg egy-egy m tartalmának részletes leírása.

tató oldal (4), ahol az idelátogató olvashat röviden a 15. század könyvnyomtatásának jellemzőiről, és kicsit közelebről megismerkedhet a szegedi könyvtárban található néhány kötettel, a magyarországi szerzőkkel, a korszak egyik nyomdájával. A 'Régi magyar könyvművészet' című oldalon (5) a magyarországi könyvnyomtatás első századainak egy-egy fontosabb termékét mutatjuk be. Az úgynevezett 'Barokk katalógus'-t bemutató kiállításrésznél még csak néhány oldala, az *Ulisse Adrovandi* életművével kapcsolatosak érthetők el a szerző 'Monstrorum historia' című munkájának rekordjához kapcsolva. (6)

A hálózaton elérhető OPAC-ok használata, a számítógépes kölcsönzés lehetősége, az interneten elérhető szövegek letöltése valószínűleg soha – legalábbis még nagyon sokáig – nem fogja kiváltani a könyvtárba járást és a böngészést könyvekben, katalógusokban, mint ahogyan a virtuális képtárak felkeresése sem azonos élmény egy műzeumi sétával. Az azonban nyilvánvaló, hogy a hálózaton keresztüli katalógushasználat, az anyagok egyes részeinek virtuális bebarangolása segítheti a felhasználó valódi könyvtárlátogatásának előkészítését és a távoli könyvtár megismerését.

Jegyzet

(1) *Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae*. Acta Bibliothecaria. Szerk.: KARÁCSONYI Béla, majd MONOK István

Tomus IX. Fasciculus 1. Régi könyveink és kézirataink katalógusai. A szegedi piaristák könyvtára. Összeáll.: VARGA András. Szeged, 1986. XIV, 88 old.

Tomus XI. Fasciculus 4. Régi könyveink és kézirataink katalógusai. A szegedi minoriták könyvtára. Összeáll.: VARGA András. Szeged, 1991. 62 old.

Tomus XII. Fasciculus 4. Régi könyveink és kézirataink katalógusai. A szegedi alsóvárosi ferences könyvtár. Összeáll.: KEVEHÁZI Katalin, MONOK István. Szeged, 1991. 62 old.

Tomus IX. Fasciculus 3. Régi könyveink és kézirataink katalógusai. XVI. századi könyvek. Összeáll. KEVEHÁZI Katalin, MONOK István. Szeged, 1986. XII., 216 old.

Tomus XI. Fasciculus 1. Régi könyveink és kézirataink katalógusai. Régi magyar nyomtatványok 1700-ig. Összeáll. VARGA András. Szeged, 1991. IX., 188 old.

(2) <http://www.bibl.u-szeged.hu/~clio/oldbook/index.html>

(3) <http://www.bibl.u-szeged.hu/~clio/oldbook/html/hist.html>

(4) <http://www.bibl.u-szeged.hu/~clio/oldbook/inc/html/inc.html>

(5) <http://www.bibl.u-szeged.hu/oldbook/index.html>

(6) <http://www.bibl.u-szeged.hu/~kevehazi/barokk/ua.htm>

Keveházi Katalin

A roma-pedagógia előzményei és jelene

A Haraszti Miklós vezette Gerilla-együttes hamar betiltott pol beat-száma ('Umblav tu phenye') mellett alighanem Sára Sándor dokumentumfilmje, a 'Cigányok' s méginkább – az egyébként szintén sokáig dobozban őrzött – játékfilmje, a 'Földobott kő' tudatosította a maga katarziséval a hetvenes évek elején a mára derékhaddá érett hazai értelmiségben, hogy cigánykérdés létezik.

Az sem érdektelen, hogy az emlegetett művek voltaképpen eredeti szándékuk szerint is túlmutattak az etnikum sorsproblémáinak feltárásán: az egész akkori magyarországi társadalom diszfunkcióira kívánták ráterelni a figyelmet – ezért is lett sorsuk a politikai elhall-

gattatás. Emlékezzünk csak a Sára-játékfilm jelképes zárómotívumára: a görög forradalmárok mintáján nevelkedett, ám a létező szocializmus drámai konfliktusai miatt válságok közt vergődő ifjú főhős az erdei cigánytelepen, a természetközeli, ám nyomorgó – vagy nyomorgó, de ter-